

Můj tatínek, vzor i hrdina

Narodila jsem se na Podkarpatské Rusi, kde odnepaměti žili naši předkové z tatínkovy i mamičiny strany. Jsme Rusíni, naše řeč je rusínština a náboženství Řecko – katolické. Tatínek se narodil 4. 1.1908 a měl starší sestru. Narodil se těsně po odjezdu dědečka do Ameriky, kam odjel za prací. Bohužel se už nevrátil a babička se dvěma dětmi zůstala bez pomoci. Bydlela v područí u hodných lidí v jedné komůrce, ale i za tu komůrku musela něco málo platit. Časem jí obecní úřad dal stavební parcelu na které jí hodní lidé postavili domek. Polnosti neměla, pouze výtěžek ze zahrady byl jakousi obživou. Byla částečně invalidní a jen ze soucitu jí zaměstnali na četnické stanici, kde uklízela nebo pomáhala v kuchyni.

Žili velice chudě. Když bylo tatínkovi 5 let, už chodil na četnickou stanici četníkům čistit boty. Byl to jen nepatrný příspěvek do rodiny, ale když je málo i halíř se počítá. V šesti letech už mimo čištění bot, také musel našťípat dříví a nanosit je do kanceláří ke kamnům. Při sekání dříví si usekl jeden článek prstu na levé ruce, ale s takovou maličností štípat dříví mohl. Na četnické stanici potom už i jako poslíček do svých deseti let. Do školy nikdy nechodil a až v důchodu se naučil číst tiskací písmo, ale psát neuměl. V deseti letech mu domluvila babička s partou lesních dělníků práci v lese. V lese se pracovalo i v létě, ale převážně v zimě, kdy se mohlo dříví spouštět z nepřístupných míst do údolí. Oblečení měl nedostatečné, co a kde babička vyprosila, nebo jí dali hodní lidé. V zimě na nohy pro desetileté děcko boty po nějakém muži, zabalené do onucí a uvnitř zateplené slámou pro trochu tepla. Tatínkovou povinností bylo udržovat oheň v kolibě, kde muži přes týden i spali. Do práce chodili na celý týden a s sebou si brali kukuřičnou nebo bílou mouku, sádlo, slaninu, kousek uzeného a chleba. Když si někdo řekl, tak mu z toho co bylo tatínek i něco uvařil.

Ale hlavně musel udržovat oheň aby bylo teplo, když se promrzlí dělníci vraceli do koliby. Ta byla stlučená z klád. Lůžka měli v kolibě z chvojí a i v noci se musel udržovat oheň. Spali tak, že měli nohy směrem k ohni, ale ráno měli mnohdy zasněžené hlavy.

Dříví z nedostupných míst se spouštělo do rybníka v údolí dřevěnými skluzy. Byla to koryta z otesaných klád dost široká i pro nejsilnější kmeny a taky vysoká, aby při spouštění klády nevyskakovaly z koryt. Po čase už měl tatínek za povinnost klády potírat parafínem, aby byly kluzké. Jednou se při té práci propadl do velké hloubky, která byla pokryta sněhem. Nemohl se z ní dostat, na volání nikdo neslyšel, dělníci byli daleko. Když se k večeru konečně vyhrabal z propasti, už se vraceli i dělníci a byli rádi, že v té roklině nezmrzl.

Je to už hodně let, když tatínek vyprávěl, jak to bylo s výplatou. Po dohodě každý dělník z party, ve které tatínek pracoval, mu dával něco ze své výplaty. Povinnosti, tak jak mu přibývaly roky měl čím dál víc, takže i výplata byla o něco vyšší. Babička už mu mohla koupit i nějaké teplejší oblečení.

V šestnácti letech se domluvil s kamarádem, že půjdou do party pracovat se staršími dělníky, jako parťáci. Společně si koupili pilu, každý měl sekeru a kované klíny na štípání silných polen. Museli z prací stačit dospělým mužům. Potom se už v létě našla nějaká práce v lese a nepřemýšleli o tom, jestli je těžká, protože o práci byla bída. Ve vsi byl velký hřebčín, kde se chovalo až 250 hřebců. Hřebčín měl ve vsi i mimo ni, rozlehlé louky, které bylo potřeba posekat. Na to si správce hřebčína najímal sekáče a tak občas tatínek pracoval i mimo les. Ale hlavním zaměstnáním tatínka, byla práce v lese. A les tatínek miloval. Znal všechny stromy a učil mě je také znát.

Tatínek byl velký, krásný, poctivý člověk, modrý, chytrý s úžasnou pamětí a uměl krásně zpívat. Můckrát jsem si říkala škoda, že nemohl studovat, ale pro nás byl stejně tím nejdražším tatínkem.

Na prezenční vojenskou službu tatínek narukoval do Košic. Nadřízený důstojník ho přihlásil do poddůstojnické školy. Tatínek neuměl číst a psát, byl ve velké nevýhodě oproti ostatním. Přesto školu úspěšně absolvoval. To co si ostatní zapisovali, on si musel pamatovat.

V roce 1930 se oženil s naší maminkou. Byla z vedlejší vesnice a sloužila jako služka u nejbohatšího žida, který měl palírnu alkoholu. Začali hospodařit a za vydělané peníze kupovali pole, protože pole je živobyť. Postavili také chlév a

stodolu a to už jsme mohli „držet“ i krávu. V roce 1930, se narodila sestra a tři léta po ní, jsem se narodila já. Už jsme byli čtyři a babička, která u nás měla výměnek. Maminka pak už chodila jen posluhovat a tatínek dále pracoval v lese. Nebyli jsme bohatí, ale tatínek nás zabezpečil tak, abychom neměli bídu a mohli se dosyta najíst. Naše Podkarpatská Rus patřila, tak jako mnoho jiných zemí Rakousku - Uhersku.

Když v roce 1914 vypukla I. světová válka, musel i dědeček z mamčině strany na frontu. Byl těžce raněn a na následky zranění, doma zemřel. V září 1919 byla Podkarpatská Rus na základě dohod a přání podkarpatských a amerických Rusínů připojena k Československé republice. Byla jí slibována autonomie v rámci republiky. Bohužel k tomu nedošlo, protože ze strany politiků k tomu již nebyla vůle. Patnáctého března 1939 jsme byli okupováni Maďary. Mnoho se nezměnilo, chudí byli stále chudí, a bohatí bohatší. Když vypukla II. světová válka, musel tatínek, jako všichni muži, narukovat na frontu. Maďarský regent Horthy Miklos, byl spojencem Německa a tak naši synové, tátové i dědové opět museli bojovat za jakousi „chiméru mocných“. Pamatuji si, že povolávací rozkaz byl doručován v béžové obálce. Když je listonoš roznášel, každý si přál, aby to nebylo jemu. Ale nikdo tomu neunikl. Povolávací rozkaz dostal i tatínek a musel do určitých hodin narukovat do maďarského Egeru. S bolestí a pláčem jsme se s ním loučili a nevěděli jsme, jestli ho budeme taky vítat doma. Po celou dobu co tatínek odešel na frontu, jsme o něm neměli žádnou zprávu. Stále jsme se modlili a věřili, že žije, že nemůže umřít, když ho máme rádi. Se sestrou jsme si říkali, jak ho poznáme, kdyby se vrátil v noci. Ona říkala, že otevřeme okno a ona podle useknutého prstu ho pozná, já říkala, že ho poznám po hlase. Ale čekali jsme dlouho. Maďarská armáda byla velice špatně vyzbrojena zbraněmi a i nedostatečně vybavena oblečením. Vojáci trpěli na frontě zimou a hladem. Do vojenských bagančat pouze onuce, na lýtka ovínky, dlouhé kabáty z konopí je nemohli uchránit před krutými ruskými mrazy.

Kde bojovala Maďarská armáda, jsme věděli jen to, že postupují stále hlouběji na sovětské území. Ale o tatínkovi jsme nevěděli. Po nějakém čase dostala maminka zprávu, že je tatínek nezvěstný. Každý měsíc jí bude vypláceno 50 Pengo(maďarské platidlo) a to bylo vše. Bylo to málo, byli jsme na těch pár

Pengo 4 osoby. Raději bychom měli tatínka doma. Ale živí se z fronty nevraceli a mrtví nemohli.

Potom začala nejkřutější bitva II. světové války u Stalingradu. Byla nasazena Maďarská i Rumunská armáda. Nejhorší oblečená vojska. Děla z obou stran hřměla ve dne v noci a jak říkal tatínek nejstrašnější byla neutuchající střelba z děl ve dne v noci. Někteří vojáci se z toho pomátli.

Nakonec byl Stalingrad německými vojsky obklíčen. Velitel Sovětské armády Žukov po poradě se Stalinem rozhodl, že nepřátelské vojsko obklíčí a kruh prorazí. V lednu 1943 se tak stalo. Celá Paulusova armáda padla do zajetí. Nebyla to pohádka a taky neskončila dobře. Zesláblé vyhladovělé zajatce čekal pochod smrti do lágru na Sibiři. Při pochodu podpíral jeden druhého, ale neměli již tolik sil, proto kdo upadl, zůstal ležet. Na cestě smrti spí svůj věčný sen, stovky zajatců. Lágr byl pouze název. Tam nebylo vůbec nic. Jenom stromy, sníh a kruté sibiřské mrazy. Pro důstojníky byly postaveny dřevěné baráky. A zajatci, aby nezmrzli, se na noc obkládali mrtvými kamarády. Denní příděl chleby byl 300 gramů. Po čase už měli normu, kolik dřeva musí denně zpracovat. A sekera, se kterou tatínek celý život pracoval, byla teď pro něj nejtěžším nástrojem. Když normu nesplnili, nedostali vůbec nic. Čaj si vařili z jehličí. Ale hlad byl stále neukojitelný. Když se začal formovat v Buzuluku první armádní sbor generála Svobody, přijížděli do lágru komisaři a verbovali zajatce. hlavně podkarpatské Rusiny, aby se přihlásili, že jim bude vymazán status zajatce a budou bojovat po boku Sovětské armády. Budou moci osvobodit svoji vlast – Podkarpatskou Rus. Vojáci věděli, že budou opět v boji, ale vidina, že se dostanou z pekla, ve kterém byli, byla silnější a hlásili se. Měli naději. Blížili se k domovu. Ale jen zdánlivě, protože předem bylo určeno, že naši zem budou osvobozovat Rusové. A proto na ní budou mít i nárok, jako na území které osvobodili. Nevěděli jsme, že už v roce 1943 prezident exilu, E. Beneš, nabídl Podkarpatskou Rus Stalinovi. Svobodova armáda bojovala na Dukle. A Dukla byla nejkřutějším okamžikem války. Ze Svobodových vojáků nebyl jediný, kdo by nebyl raněn nebo padl. A kdo prošel Duklou, prošel i očištěm i peklem.

Tatínek byl také raněn a byl poslán na léčení ke Kaspickému moři. Po skončení války a porážce Německa, začaly vítězné mocnosti v Postupimi jednat o tom, jaké bude další uspořádání Evropských států a hranic mezi nimi. Tatínek odebíral ruské noviny „Pravdu“, a já mu jí denně četla a hledala články o tom,

komu připadne Podkarpatská Rus. Mysleli jsme, že když jsme před válkou patřili k Československu, že tak bude i nadále. Ale vše bylo rozhodnuto, tak jak jsem psala výše a my vkládali marné naděje do jednání v Postupimi.

Pro tatínka byla i nadále s nemocnou nohou práce jenom v lese. Dostával sice jakousi rentu 79 rublů, kterou mu po půl roce o něco zvýšili, ale z toho se nedalo vyžít, bylo nás i s babičkou pět.

V roce 1946 se v novinách objevila zpráva, že Podkarpatská Rus bude připojená k Rusku. Už i proto, že jí Rusové osvobodili, ale i proto, že odjakživa byla součástí kyjevské Rusi. Brečeli jsme, když nám tatínek vyprávěl, jaký je v Rusku těžký život a jak se tam těžko žije a že se tomu nevyhneme. Tehdy jsem tu možnost neměla, ale už jako důchodkyně jsem prohlížela staré mapy a na žádné jsem nenašla, že by naše území pod Karpaty patřilo ke Kyjevské Rusi nebo k Rusku. Už v 1. století když přes naše území Římský vojevůdce Marcus Aurelius, pochodoval se svými vojsky do západní Evropy nazval naši zem Ruthenia – Rusínsko, a národ který tam žil Rutheni – Rusíni. Jsme chudá země. Naše bohatství bylo jen překrásná příroda, kterou obdivoval každý kdo ji navštívil. Je maličká a přece se Stalinovi hodila, jako přístup do západní Evropy.

Časem se objevil v novinách článek, že vojáci, kteří bojovali ve Svobodově armádě, budou mít možnost zaslat žádost oblastnímu zastupiteli Turjanicovi o opci pro Československo. Okamžitě tatínek sepsal žádost a odeslal do Užhorodu. Čekali jsme dlouho a až na jaře v roce 1947 přišlo povolení, že se můžeme vystěhovat. Dvacátého třetího května 1947 jsme se díky tatínkovi odstěhovali z rodné země do Československa. Vzít jsme sebou mohli všechno. Ale naše všechno byla hlavně pole, chlév, stodola, nábytek. To vše rodiče nechali babičce a sestře, která měla o babičku pečovat až do smrti. Rodiče si vzali pouze nějaké svršky, peřiny a s tím jsme se přemístili do nákladních vagonů. Ve vagone jsme byli dvě rodiny, každá měla půlku vagonu. Byla nás přistěhovalců jedna celá vlaková souprava. Po přejezdu hranic do Československa, se mohl každý rozhodnout, kde bude bydlet. Tatínek a ještě asi 12 rodin se rozhodli, že odjedeme co nejdále od „přátelských hranic“.

Po měsíčním putování jsme dojeli na Šumavu. Hodně nám připomínala svými krásnými lesy náš domov. Mohli jsme si vybrat domek po vystěhovalých Němcích, byl tak vybydlený, že mimo zdi a kamen v domku nebylo nic. Tatínek

koupil v obecním skladu potřebný nábytek a tak rodiče, jako po svatbě začínali hospodařit opět od nuly.

Žili bychom tam spokojeně, ale práce pro tatínka, byla opět pouze v lese. Dříví se těžilo pro Schwarzenberskou pilu v Želnavě. Lesní terén, hornatý jako u nás byl pro tatínka velice namáhavý. Po nějakém čase jsme se písemně domluvili s rodáký z vesnice a stěhovali jsme se do západních Čech. Bylo tam možné najít i lehčí práci. Nějaký čas tatínek pracoval v konírně četnické stanice a po jejím zrušení si našel práci ve Strojní traktorové stanici. Naučil se jezdit s traktorem, ale traktor mu na pole musel někdo přivést, protože neměl řidičský průkaz a po silnici nesměl jet. V roce 1951 byl pořádán první kurz pro kombajnéry a STS vyslala tatínka. Byl to první kurz v republice. Kurzistů bylo asi 50 a náš negramotný tatínek udělal zkoušku za 3. Radostí jsem až plakala, že to dokázal. Bohužel vysvědčení nedostal, pouze potvrzení, že kurz absolvoval se známkou 3, ale jezdit mohl opět jen na poli.

Časem začal mít potíže se žaludkem a doktor mu doporučil jinou práci. Pracoval ve stavebním truhlářství. V 54 letech měl těžký pracovní úraz, po kterém ochrnul. Po ročním léčení se jeho stav trochu zlepšil, ale práce už nebyl schopen. V 55 letech dostal plný invalidní důchod. V té době žádné zdravotní pomůcky nebyly a pouze o francouzských holích se těžce pohyboval po bytě. Nemohoucnost, byla pro něj velice psychicky náročná. V té době se začal učit číst a naučil se.

Byl členem svazu protifašistických bojovníků až do své smrti. Jeho zdravotní stav se s léty zhoršoval nejen kvůli pracovnímu úrazu, ale i tím, jakým těžkým životem prošel ale hlavně pobytem v zajateckém lágru a utrpením na frontě. Zemřel v roce 1990 a pro nás to byla obrovská ztráta.

Byl naším dobrým tatínkem, pracovitým a čestným člověkem, měl rád svoji rodinu, měl rád lesy a měl rád naši rodnou zem, kde byly kořeny našeho rodu. Na Dukelském bojišti prolil krev za osvobození Československa, a přesto nebyl hoden toho, aby někdo ze svazu protifašistických bojovníků nebo národního výboru mu přišel k hrobu poděkovat za účast na Dukle nebo za poctivou práci, kterou vykonával. Neměl lehkou životní cestu, ale dobrou mu nepopřáli ani na tu poslední.

Tatínek mi byl vzorem zodpovědnosti vůči rodině. Byl mi vzorem v pracovitosti i v poctivosti. U nás se vždy kúpovalo pouze za poctivě vydělané peníze. Snad se mi to podařilo. A až jednou některé z mých čtyř dětí bude psát článek do soutěže Polabská vrba, vzpomenou na něco, v čem jsem jim byla vzorem já....